

Aleksandra BRYŁA

PROBLEMY DYDAKTYCZNE W NAUCZANIU RACHUNKU KOSZTÓW NA WYDZIALE INŻYNIERYJNO-EKONOMICZNYM UNIWERSYTETU EKONOMICZNEGO WE WROCŁAWIU W KONTEKŚCIE OCZEKIWAŃ PRACODAWCÓW

TEACHING OF COST ACCOUNTING AT THE FACULTY OF ENGINEERING AND ECONOMICS, UNIVERSITY OF ECONOMICS IN WROCLAW

Katedra Rachunkowości i Controllingu Przedsiębiorstw, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 54-345 Wrocław, e-mail: aleksandra.bryla@ue.wroc.pl

Summary. The article presents educational problems in the teaching of costing accounting for engineers at the Faculty of Engineering and Economics of the University of Economics in Wrocław. These issues are so important because of massification of higher education and rising unemployment among university graduates. The article presents the current list of the subject's topics and the methodology and form of conducting cost accounting course for stationary and non-stationary students. It is also an attempt to analyze the existing achievements and to formulate evaluation of these activities for the purpose of improving the learning process. It shows, at the same time, the expectations of employers and attempts to formulate recommendations for teaching cost accounting in the future.

Słowa kluczowe: rachunek kosztów, dydaktyka, szkoły wyższe, oczekiwania pracodawcy.
Key words: cost accounting, education, university, employers.

WSTĘP

Nasilające się zmiany uwarunkowań zewnętrznych (prawnych, gospodarczych i społeczno-demograficznych) funkcjonowania szkolnictwa wyższego wymagają od uczelni nowego spojrzenia na realizowane strategie rozwoju i kształcenia. W sytuacji umasowienia studiów wyższych i rosnącego bezrobocia wśród absolwentów uczelni, jak również istotnych zmian w otoczeniu ekonomicznym oraz funkcjonowaniu przedsiębiorstw wynikających, między innymi, z rosnącej konkurencji, ze wzrostu oczekiwań klientów, z globalizacji, szczególnie zasadne stają się pytania o jakość kształcenia oraz poziom dostosowania programów i metod kształcenia do potrzeb i oczekiwań jednego z głównych interesariuszy uczelni, czyli pracodawców. Ich opinie są dziś pożądanym źródłem informacji i wiedzy zarówno o jakości kształcenia, oczekiwaniach gospodarki, jak i o pozycji uczelni na rynku.

Przedmiot rachunek kosztów dla inżynierów na Wydziale Inżynierjno-Ekonomicznym jest kontynuacją przedmiotu rachunkowość. Jest on wykładany w V semestrze studiów stacjonarnych i niestacjonarnych I stopnia (inżynierskich); zajęcia są prowadzone w następującym układzie:

- rachunek kosztów dla inżynierów – wykład,
- rachunek kosztów dla inżynierów – ćwiczenia audytoryjne.

Celem artykułu jest próba specyfikacji wybranych problemów oraz dylematów dydaktycznych występujących podczas nauczania tego przedmiotu. W artykule zostaną przedstawione:

- realizowany obecnie program nauczania, dostosowany w całości do standardów kształcenia na kierunku zarządzanie i inżynieria produkcji¹;
- korzyści dla studentów wynikające z posiadania wiedzy z rachunku kosztów na Wydziale Inżynieryjno-Ekonomicznym Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu;
- oczekiwania pracodawców w zakresie kompetencji i kwalifikacji absolwentów wyższych uczelni ekonomicznych oraz główne czynniki decyzyjne stosowane w procesie rekrutacji na określone stanowiska pracy;
- ocena z perspektywy pracodawców mocnych i słabych stron obecnych kompetencji i kwalifikacji absolwentów szkół wyższych.

W artykule zaprezentowano również metodykę nauczania rachunku kosztów oraz podjęto próbę odpowiedzi na pytania, czy prowadzenie zajęć w omówionej w artykule formie jest rozwiązaniem dobrym i pozwala zainteresować studentów omawianą problematyką i jednocześnie przekazać im sprecyzowane w programie najistotniejsze treści w powiązaniu z praktyką gospodarczą. Przedmiot jest prowadzony przez pracowników Katedry Rachunkowości i Controllingu Przedsiębiorstw Instytutu Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

MATERIAŁ I METODY

W artykule wykorzystano następujące materiały:

- sylabusy opracowane w Katedrze na potrzeby realizacji programu nauczania z przedmiotu rachunkowość w roku akademickim 2015/2016; ujęto je w tabelach prezentujących poszczególne tematy, realizowane w ramach poszczególnych przedmiotów w formie wykładów i ćwiczeń;
- literaturę przedmiotu z zakresu rachunku kosztów;
- raporty z badań dotyczących zapotrzebowania na kwalifikacje i kompetencje absolwentów szkół wyższych.

Podstawową metodą badawczą była analiza materiałów źródłowych oraz wywiady przeprowadzone ze studentami kierunku zarządzanie i inżynieria produkcji po zakończeniu nauczania i z pracodawcami zatrudniającymi absolwentów. Dokonano również porównań obecnych programów nauczania z obowiązującymi standardami dla tego kierunku. Metodę analityczną uzupełniono metodami indukcji i dedukcji.

WYNIKI

Na studiach I stopnia na kierunku zarządzanie i inżynieria produkcji Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu jest prowadzony przedmiot rachunek kosztów dla inżynierów. Jest to przedmiot należący do grupy treści kierunkowych. Tematyka zajęć realizowanych w jego ramach obejmuje zagadnienia, takie jak: miejsce rachunku kosztów w zarządzaniu

¹Na Wydziale Inżynieryjno-Ekonomicznym we Wrocławiu istnieje jeden kierunek studiów o nazwie zarządzanie i inżynieria produkcji. Kierunek ten uzyskał akredytację Państwowej Komisji Akredytacyjnej. Pierwszy stopień studiów (7 semestrów) kończy się przygotowaniem pracy inżynierskiej i egzaminem dyplomowym. Absolwenci studiów I stopnia otrzymują tytuł zawodowy inżynier. Drugi poziom studiów (3 semestry) kończy się przygotowaniem pracy magisterskiej oraz egzaminem magisterskim. Absolwenci studiów I stopnia otrzymują tytuł zawodowy inżyniera.

podmiotem, wpływ procesów działalności i ich parametrów na kosztochłonność działalności jednostek gospodarczych, metody i procedury rachunku kosztów.

Celem dydaktycznym przedmiotu rachunek kosztów dla inżynierów, prowadzonego na Wydziale, jest w szczególności:

- ukazanie studentom przydatności rachunku kosztów w zarządzaniu podmiotem gospodarczym;
- pozyskanie przez słuchaczy wiedzy i umiejętności z zakresu odwzorowania procesów gospodarczych w kosztach, grupowania kosztów, ich transponowania i prezentacji zarządzającym;
- pozyskanie przez studentów wiedzy i umiejętności w zakresie wykorzystania stworzonych zbiorów informacji w podejmowaniu decyzji oraz planowaniu i kontroli przebiegu procesów działalności.

Rachunek kosztów dla inżynierów, który na Wydziale Inżynieryjno-Ekonomicznym jest prowadzony na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych, dla słuchaczy 5 semestru (III rok studiów) obejmuje zajęcia podane w tab. 1. Strukturę tematyczną przedmiotu rachunek kosztów dla inżynierów prezentuje tab. 2.

Tabela 1. Forma zajęć z przedmiotu rachunek kosztów dla inżynierów

Forma	Liczba godzin	
	studia stacjonarne	studia niestacjonarne
Wykłady	30	26
Ćwiczenia	25	22

Tabela 2. Struktura tematyczna przedmiotu rachunek kosztów dla inżynierów

Lp.	Temat	Liczba godzin wykładów ^a	Liczba godzin ćwiczeń ^a
1	Rachunek kosztów w systemie rachunkowości (rachunkowość finansowa, rachunkowość zarządcza a rachunek kosztów)	1	0
2	Strukturalizacja kosztów – pojęcia, zakres, klasyfikacje	2	1
3	Zróżnicowanie modelowe rachunku kosztów. Istota i zakres rachunku kosztów. Typy i formy rachunku kosztów. Powiązania rachunku kosztów z rachunkiem wyników	2	0
4	Procedury ewidencyjne, rozliczeniowe i kalkulacyjne w różnych modelach systematycznego rachunku kosztów. Pomiar i wycena zużycia. Przekroje i zasady ewidencji kosztów	2	2
5	Rozliczanie kosztów w czasie	1	1
6	Rozliczanie kosztów pośrednich	1	1
7	Rozliczenia międzypodmiotowe kosztów w jednostkach o produktach jednorodnych i różnorodnych, niepowiązanych wzajemnie	1	2
8	Rozliczenia międzypodmiotowe kosztów w jednostkach powiązanych wzajemnie	1	2
9	Kalkulacja podziałowa prosta i współczynnikowa (łącznie z wyceną produkcji w toku)	1	4
10	Kalkulacja podziałowa odjemna (procesów sprzężonych). Kalkulacje doliczeniowe (łącznie z wyceną produkcji w toku). Kalkulacje wielostopniowe	1	4
11	Kalkulacje doliczeniowe (łącznie z wyceną produkcji w toku). Kalkulacje wielostopniowe	1	4
12	Budżetowanie kosztów (standardy kosztowe)	2	0
13	Kontrola budżetowa kosztów	2	0
14	Monitoring kosztowy	2	0
15	Rachunek kosztów (i wyników) zmiennych	2	2
16	Koszty w problemowych rachunkach decyzyjno-kontrolnych	4	2
17	Target costing, kaizen costing. Rachunek cyklu życia produktu	2	0
18	Rachunek kosztów działań (ABC). Rachunek kosztów i efektów gospodarowania czynnikami produkcji	2	0

^a Liczba godzin dotyczy studiów stacjonarnych.

Nauczanie przedmiotu rachunek kosztów dla inżynierów odbywa się w ramach wykładów oraz ćwiczeń audytoryjnych, z wykorzystaniem metod dydaktycznych opisanych w literaturze (Bereźnicki 2009).

Wykład jest prowadzony w tradycyjnej formie. Polega na ustnej prezentacji zagadnień określonych w sylabusie, zgodnie ze strukturą przedstawioną w tab. 2. Treść jest bezpośrednio przedstawiana przez wykładowcę w gotowej do zapamiętania postaci. Jest to metoda, która bardzo dobrze sprawdza się w pracy z dużym audytorium. W celu aktywizacji studentów prowadzący wprowadzają do klasycznego wykładu środki wizualne, np. prezentacje w programie MS PowerPoint. Praktykowane jest również podsumowanie wykładu zadaniami, co umożliwia odpowiednie przyswojenie nabywanej wiedzy.

Ćwiczenia z przedmiotu rachunek kosztów dla studentów kierunku zarządzanie i inżynieria produkcji na Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu pozwalają na wykorzystanie w praktyce wiedzy przyswojonej podczas wykładów i studiów literaturowych, np. do rozwiązywania zadań, wykonywania obliczeń, pomiarów, interpretowania otrzymanych wyników badań, analizowania i poznawania dokumentów księgowych. Tematy ćwiczeń są realizowane przede wszystkim z wykorzystaniem przykładów liczbowych, których konstrukcja pozwala zarówno na pracę indywidualną, jak i grupową.

Planując, a następnie realizując zajęcia z przedmiotu rachunek kosztów dla inżynierów na Wydziale IE, należy wziąć pod uwagę specyfikę Wydziału, którego zadaniem jest kształcenie przyszłych inżynierów o dobrym przygotowaniu ekonomicznym. Studenci na III roku rozumieją już potrzebę łączenia wiedzy technicznej z ekonomiczną. Nauczanie rachunku kosztów ma pomóc absolwentom w sprostaniu stawianym im wymaganiom oraz choć w części przystosować ich do oczekiwań i wymagań rynku pracy, a w szczególności komunikować się w środowisku pracy zarówno z ekonomistami, jak i technikami. Po ukończeniu kursu studenci powinni posiadać wiedzę o:

- miernikach działalności gospodarczej;
- wpływie przebiegu procesów gospodarczych na koszty podmiotu;
- możliwościach wykorzystania rachunku kosztów w zarządzaniu przedsiębiorstwem;
- możliwościach rozwoju rachunku kosztów w praktyce gospodarczej;
- podstawowych narzędziach badania zależności przyczynowo-skutkowych, analizy kosztów, ich planowania i kontroli;
- sposobach prowadzenia rachunków decyzyjno-kontrolnych.

Jednak coraz częściej pracodawcy zwracają uwagę na to, że w ciągu kilku ostatnich lat obniżył się poziom wykształcenia absolwentów. Opinie na temat poziomu przygotowania absolwentów do pracy zawodowej są zróżnicowane w zależności od rodzaju i wielkości firmy, którą reprezentują badani. Największe przedsiębiorstwa poszukują przede wszystkim absolwentów z dobrze rozwiniętymi kompetencjami miękkimi oraz z biegłą znajomością języka obcego, zwłaszcza angielskiego i z umiejętnością korzystania z narzędzi informatycznych; w ramach wewnętrznych szkoleń pracodawcy dostarczają zatrudnionym absolwentom właściwą wiedzę profesjonalną. Nie dotyczy to zawodów, w których już na wstępie wymagany jest odpowiedni poziom wiedzy kierunkowej, np. inżynierów. Firmy mniejsze, podkreślając wagę wszystkich ww. cech, stosunkowo często przy zatrudnianiu absolwenta akcentują rolę wykształcenia kierunkowego (Kompetencje i kwalifikacje poszukiwane przez

pracodawców... 2012). Wszyscy ankietowani pracodawcy, odpowiadając na pytanie o posiadane przez absolwentów kwalifikacje i kompetencje, wskazywali, że nowo przyjmowani pracownicy mają dyplomy (potwierdzone efekty uczenia się), ale brakuje im doświadczenia i często chęci do pracy (Diagnoza zapotrzebowania na kwalifikacje i kompetencje... 2012).

DYSKUSJA

Nauczanie przedmiotu rachunek kosztów dla inżynierów wg przedstawionego harmonogramu jest prowadzone na Wydziale Inżynieryjno-Ekonomicznym już od kilku lat. W tym okresie sylabus był kilkakrotnie doskonalony i dostosowywany do nowych oczekiwań otoczenia. W kontekście, z jednej strony, misji uczelni, zgodnie z którą ma być ona ośrodkiem twórczej myśli i kształcenia ekonomicznego, a z drugiej strony właśnie w kontekście opinii i oczekiwań pracodawców pojawiają się wątpliwości, czy dotychczasowe, sprawdzone, metody nauczania są nadal odpowiednie.

Zmiany społeczne, prawne i ekonomiczne, jakie zachodzą w naszym kraju, wywierają wpływ na działalność podmiotów gospodarczych o różnej formie organizacyjno-prawnej i o różnym profilu działalności. Konieczność działania w dynamicznym, coraz bardziej złożonym otoczeniu, rosnąca konkurencja, ciągły rozwój technologii, wzrost świadomości i oczekiwań klientów w zakresie wysokiej jakości wyrobów oraz usług generują potrzebę dokonania zasadniczych zmian w metodach zarządzania jednostkami gospodarczymi. Do optymalizacji zarządzania oraz zwiększenia efektywności gospodarowania w tym obszarze przyczynia się prawidłowo realizowany rachunek kosztów. Stanowi on jedno z narzędzi zwiększania sprawności funkcjonowania podmiotów gospodarczych, a jego istotą jest przygotowywanie różnorodnych informacji stanowiących bazę do podejmowania przez zarządzających racjonalnych decyzji. Zarządzający dysponują bowiem dużą ilością zróżnicowanych danych, ale często nie są zdolni do takiej ich selekcji, interpretacji czy przetworzenia, które umożliwiłyby podjęcie optymalnych decyzji strategicznych i operacyjnych. Prawidłowe zastosowanie rachunku kosztów umożliwia oddziaływanie na poziom kosztów na poszczególnych etapach ich kształtowania. Podstawowym zatem zadaniem nauczania rachunku kosztów powinno być przygotowanie studentów do posługiwania się rachunkiem kosztów jako narzędziem skutecznego zarządzania.

Literatura ekonomiczna wskazuje na przemiany, jakie przechodzi rachunek kosztów (Rachunkowość zarządcza i rachunek kosztów... 2006). W ostatnich latach „[...] uświadomiono sobie, że ponad sześćdziesięcioletnie wykorzystywanie informacji kosztowych, generowanych przez rachunkowość finansową – w celu oceny wpływu podejmowanych decyzji na wynik przedsiębiorstwa jako całości, w budżetowaniu, w ocenie efektywności poszczególnych produktów i efektywności decyzji dotyczących alokacji zasobów – nie ma już uzasadnienia” (Rachunkowość zarządcza i rachunek kosztów... 2006, s. 11). Nowe oczekiwania dotyczące roli i sposobu funkcjonowania rachunku kosztów w aktualnych warunkach działalności wynikają, przede wszystkim, ze zmian metod organizacji i zarządzania jednostkami gospodarczymi. Obecnie, podejmując decyzje ekonomiczne, zarządzający podmiotami gospodarczymi muszą uwzględniać zarówno wpływ otoczenia kształtowanego przez interesariuszy skupionych wokół jednostki, jak i konieczność utrzymania bieżącej płynności i rentowności działalności jednostki. Efektywne wykorzystanie rachunku kosztów w procesie zarządzania jest zatem możliwe tylko wtedy, gdy jest on ściśle związany ze wszystkimi sferami działalności podmiotu.

W związku z tym w nauczaniu rachunku kosztów należałoby położyć nacisk na jego podstawową funkcję informacyjną. Wydaje się bowiem, że przy obecnym rozwoju techniki informatycznej i obliczeniowej nie jest kluczowe nauczenie studentów matematycznego sposobu obliczania poszczególnych kategorii występujących w rachunku kosztów, np. wydziałowego kosztu wytworzenia, lecz przede wszystkim uzmysłowienie im, w jaki sposób mogą pozyskać dane do tych obliczeń oraz komu i do czego takie obliczenia są potrzebne.

Rachunek kosztów stanowi składnik systemu informacyjnego, zatem jako podstawową, najogólniej sformułowaną jego funkcję należy potraktować dostarczanie informacji na potrzeby użytkowników, czyli w celu zaspokojenia potrzeb informacyjnych zgłaszanych przez podmiot gospodarczy i jego otoczenie (funkcja informacyjna). W podmiocie gospodarczym informacje te są niezbędne do rozwiązywania problemów decyzyjno-kontrolnych, dotyczących dwóch podstawowych obszarów zarządzania, a mianowicie:

- obszaru zewnętrznego, który obejmuje problemy decyzyjno-kontrolne będące wynikiem powiązania jednostki z otoczeniem;
- obszaru wewnętrznego, w skład którego wchodzi problemy decyzyjno-kontrolne odnoszące się do wewnętrznych struktur jednostki (Sołtys 2005).

Informacje wewnętrzne dostarczane przez system rachunku kosztów można podzielić na (Jarugowa 1986):

- informacje wynikające z ewidencji kosztów, które umożliwiają ocenę wyniku działalności przedsiębiorstwa i jego pozycji finansowej;
- informacje zawarte w analitycznych sprawozdaniach wewnętrznych, które nakierowują uwagę kierowników z poszczególnych szczebli zarządzania na niegospodarność, niedokładność lub na korzystne działania, które należałoby podjąć;
- informacje ułatwiające rozwiązywanie problemów przez związałą kwantyfikację odpowiednich wielkości charakterystycznych dla możliwych wariantów działania.

Informacje o kosztach, tworzone przez jednostki gospodarcze na potrzeby zewnętrzne, są niezbędne do (Szychta 2007):

- kształtowania i monitorowania cen na oferowane produkty (wyroby, usługi);
- prawidłowej alokacji zasobów w procesie produkcji / świadczenia usług;
- prowadzenia racjonalnej gospodarki zasobami działalności;
- oceny rentowności produktów;
- sprawdzania efektywności różnych procesów;
- oddzielania kosztów przestojów od kosztów wytwarzania produktów.

W ramach przedmiotu rachunek kosztów prowadzący powinni zatem przekazać studentom podstawy teoretyczne, a także wskazać możliwości zastosowania zdobytej wiedzy w przedsiębiorstwach różnych branż, m.in. poprzez prezentowanie przykładów oraz rozwiązywanie *case studies*. Dzięki temu studenci będą mogli w przyszłości wykorzystać pozyskaną wiedzę w praktyce i tym samym sprostać wymaganiom stawianym im przez pracodawców.

Badania prowadzone w przedsiębiorstwach wykazały, że menedżerowie oczekują od rachunku kosztów, a właściwie od osób, które tym rachunkiem kosztów w przedsiębiorstwie się zajmują, informacji o (por. Durbajło-Mrowiec i Bryła 1996; Świdarska 2006; Kondraszuk 2009):

- kosztach według ich naturalnych składników, z uwzględnieniem podziału na koszty rzeczowe i osobowe;

- kosztach miejsc ich powstawania, z wyraźnym zaznaczeniem zakresu odpowiedzialności za te koszty w formie i zakresie dostosowanym do potrzeb odbiorcy na poszczególnych szczeblach zarządzania;
- kosztach nośników kosztów;
- przewidywanych kosztach budżetowanych wraz z kontrolą zgodności stanu rzeczywistego ze stanem wyznaczonym.

Planując tematykę zajęć z rachunku kosztów dla inżynierów oraz dobierając metody i sposoby jej realizacji, należy wziąć pod uwagę głosy krytyki oraz wyraźne oczekiwania niezbędnych zmian zgłaszane przez pracodawców zarówno pod adresem szkół wyższych, jak i samych absolwentów.

Jeśli chodzi o wyższe uczelnie, zmiany powinny dotyczyć, przede wszystkim, metod kształcenia. Pracodawcy sugerują, aby więcej było praktycznej wiedzy biznesowej, co pozwoliłoby na zbliżenie dwóch światów – uczelni i biznesu, teorii i praktyki.

Na podstawie wyników badań literaturowych oraz rozmów przeprowadzonych z wybranymi pracodawcami i studentami można podjąć próbę sformułowania zaleceń dotyczących nauczania rachunku kosztów w przyszłości; w szczególności są to:

- modyfikacja nie tyle programu nauczania przedmiotu rachunek kosztów dla inżynierów co przede wszystkim metody kształcenia – zdecydowanie większy nacisk powinien być położony na rozwijanie kompetencji, tzw. miękkich umiejętności do zastosowania wiedzy w praktyce, *case studies* realizowanych grupowo oraz na samodzielne studiowanie;
- podjęcie próby większego angażowania przedstawicieli biznesu do prowadzenia zajęć z wybranych przedmiotów, co pozwoliłoby rozwijać umiejętności zastosowania wiedzy teoretycznej w praktyce;
- przygotowanie absolwentów do wyjścia na rynek pracy poprzez wskazywanie, w jaki sposób dobra znajomość zagadnień z zakresu rachunku kosztów zwiększa ich szanse na tym rynku;
- prowadzenie zajęć w ciekawy sposób, pamiętanie o słowach L. Hirschwelda „Kto chce innych zapalać, musi sam płonąć” (cyt. za: Pniewski 1998) w celu zmotywowania studentów do nauki.

PODSUMOWANIE

Przedstawiony program nauczania rachunku kosztów dla inżynierów na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych na Wydziale Inżynieryjno-Ekonomicznym Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu został opracowany przez pracowników Katedry Rachunkowości i Controllingu Przedsiębiorstw Instytutu Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Studenci, którzy pomyślnie przeszli cały kurs przedmiotu, mogą wykorzystać zdobytą wiedzę podczas pisania prac inżynierskich, gdy opisują aspekt kosztowy wybranych w pracy zagadnień technologicznych. Ponadto są dobrze przygotowani do pracy zawodowej w małych, średnich i dużych przedsiębiorstwach – zarówno jako inżynierowie, jak i jako ekonomiści. W polskiej praktyce gospodarczej coraz bardziej docenia się umiejętność kojarzenia zagadnień z zakresu zarządzania z zagadnieniami ekonomiczno-finansowymi i techniczno-technologicznymi, rośnie bowiem zapotrzebowanie na inżynierów o unikatowych kwalifikacjach kierowniczych.

Wykładowcy akademicy powinni dążyć do tego, aby dopasować program nauczania i metody prowadzenia zajęć do realiów gospodarczych, potrzeb rynku pracy oraz poziomu studentów, z którymi pracują.

PIŚMIENNICTWO

- Bereźnicki F.** 2009. Zagadnienia dydaktyki szkoły wyższej. Szczecin, WSH TWP w Szczecinie.
- Diagnoza zapotrzebowania na kwalifikacje i kompetencje absolwentów szkół wyższych Mazowsza wchodzących na rynek pracy. Raport z badania. Projekt Foresight regionalny dla szkół wyższych Warszawy i Mazowsza „Akademickie Mazowsze 2030”.** 2012. Warszawa, Politechnika Warszawska.
- Durbajło-Mrowiec M., Bryła A.** 1996. Informacje kosztowe niezbędne dla zarządzania placówkami służby zdrowia a ich źródła, w: Regulacje ustawowe a praktyka badania rocznych sprawozdań finansowych. Materiały na konferencję naukową, Szczecin 13–14 czerwca 1996. Szczecin, USzczec., 168–174.
- Jarugowa A.** 1986. Rachunek kosztów w zarządzaniu przedsiębiorstwem. Warszawa, PWE.
- Kompetencje i kwalifikacje poszukiwane przez pracodawców wśród absolwentów szkół wyższych wchodzących na rynek pracy. Wyniki badania przeprowadzonego przez Szkołę Główną Handlową w Warszawie.** 2012. Warszawa, Amerykańska Izba Handlu w Polsce.
- Kondraszuk T.** 2009. Rachunek kosztów w rolnictwie ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb podejmowania decyzji i kontroli. J. Agribus. Rural Dev. 3(13), 113–121.
- Pniewski T.** 1988. Kalisz z oddali. Kalisz, Tow. Miłośników Kalisza.
- Rachunkowość zarządcza i rachunek kosztów w systemie informacyjnym przedsiębiorstwa.** 2006. Red. A. Karmańska. Warszawa, Difin, 11–54.
- Szycha A.** 2007. Etapy ewolucji i kierunki integracji metod rachunkowości zarządczej. Łódź, Wydaw. UŁódz.
- Sołtys D.** 2005. Rachunek kosztów postulowanych w controllingu przedsiębiorstwa. Wrocław, Wydaw. AE Wroc.
- Świdarska G.K.** 2006. Grzechy główne zarządzających kosztami. Controll. Rach. Zarząd. 11, 30–35.